

"אגורה באהלך עולמים"

(תהילים ס"א)

זמני השבת

ירושלים

כניסה 16:20 יציאה 17:10 ר"ת

17:46

גיליון 237

יוצא-תשפ"ד

עזות דקדושה בעבודת השם

פרשתנו פותחת ביציאת יעקב לחרן: "וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שֶׁבַע וַיֵּלֶךְ חֲרָנָה". אומר רש"י: "לא היה צריך לכתוב אלא וילך יעקב חרנה ולמה הזכיר יציאתו? אלא מגיד שיציאת צדיק מן המקום עושה רושם. שבזמן שהצדיק בעיר, הוא הודה, הוא זיוה, הוא הדרה. יצא משם, פנה הודה, פנה זיוה, פנה הדרה".

נשאלת שאלה, מדוע דווקא ביעקב נאמר שיציאת הצדיק עושה רושם? לא מצאנו זאת אצל אברהם. אלא אומרת הגמרא: "שופריה דיעקב מעין שופריה דאדם הראשון", יעקב איש תם יושב אוהלים, הוא שיא השלימות ולכן, כאשר הוא יוצא מהעיר דומה הדבר כאילו יצא אדם הראשון מהעיר ובוהו יש רושם חזק מאוד.

יעקב מתעורר משנתו ואומר: "אֶבֶן לֵשׁ? הֲנִהּ בְּמִקוֹם הַזֶּה וְאֲנֹכִי לֹא יָדַעְתִּי". אומרים רבותינו, יש ארבע דמויות חקוקות בכיסא הכבוד: א-אריה, ב-נשר, ג-כרוב, והאות "י" שייכת ליעקב. והיו המלאכים יורדים ועולים ורואים צורת יעקב בכיסא הכבוד וחוזרים ויורדים ורואים שזו צורתו של אותו אחד שיושב למטה באותו המקום.

עוד כתוב בפרשה: "וַיִּפְגַע בְּמִקוֹם וַיֵּלֶךְ שָׁם כִּי בָּא הַשֶּׁמֶשׁ וַיִּקַּח מֵאֲבָנֵי הַמִּקוֹם וַיִּשָׂם מֵרָאשָׁתָיו וַיִּשְׁכַּב בְּמִקוֹם הַהוּא". אומרים רבותינו יציאת יעקב כמו: "יוצא מבת ציון כל הדרה" (איכה, א, ו). יציאת יעקב מהעיר, היא יציאת ישראל לגלות. יעקב לוקח שניים עשר אבנים כנגד שניים עשר השבטים ורומז לו הקב"ה שבכדי שיחזרו ישראל מהגלות, צריך שכל האבנים יהיו אבן אחת! יצאנו לגלות בגלל שנאת חינוס והתקיון הוא באהבת חינוס ואחדות!

כעת ננסה להבין את מעשיו והתנהגותו של יעקב אבינו ותחילה נקדים ונאמר כי כל מה שאנו אומרים על האבות, אין זה חלילה ביקורת עליהם או על מעשיהם, אלא רק מה עלינו ללמוד ממעשים אלו. לדוגמה: כאשר אברהם הולך למצרים, שרה נלקחת ממנו, לאחר מכן גם אבימלך לוקח אותה. אברהם מבקש משרה שתגיד כי הוא אחיה.

גם אצל יצחק מצאנו שביקש מרבקה שתגיד שאחיה הוא, אבל לא מצאנו שנלקחה רבקה למקום כלשהו. אם כן מה השוני ביניהם?

אלא, אברהם הכין את שרה עוד בדרך שתגיד שהוא אחיה, עוד לפני שהגיע הצרה שנאמר: "אֵל כָּל הַמִּקוֹם אֲשֶׁר בָּוֵא שָׁמָּה אֲמַרְי לֵי אָחִי הוּא". משמע שאברהם מנסה למצוא פתרון לבעיה עוד לפני שנוזקק לה ולכן לבסוף נלקחה ממנו שרה. יצחק לא מבקש מראש מרבקה להגיד שהוא אחיה, רק בשעה שנוזקק לזה ולכן לא נלקחה ממנו.

מכאן שאדם צריך לקבל את מאורעות חיו באמונה שלימה. אם הוא ינסה להתחכם יותר מיד, ייתכן ולבסוף יגרום נזק! נדגיש שוב, כי אין כאן ביקורת על אברהם, וודאי ידע מה הוא עושה, אלא עלינו ללמוד כיצד לנהוג.

בהמשך הפרשה, יולדת לאה ארבעה בנים ורחל עדיין עקרה. רחל פונה ליעקב ואומרת: "הֲבֵי לִי בָנִים וְאִם אֵין מִתָּה אֲנֹכִי". כל אישה שיש לה בעיה ויש לה יחסים תקינים עם הבעל, וודאי תפנה אליו ותחילה שישעיה לה, גם רחל פונה ליעקב שיעזור. יתר על כן, יעקב הוא שלם שבאבות, גם אם הוא לא היה בעלה של רחל, וודאי הוא הכתובת לקבל ברכה הרי אין קרוב ממנו לקב"ה.

אומרת התורה, יעקב משיב לרחל בצורה קשה ואומר: "וַיִּחַר אֵף יַעֲקֹב בְּרַחֵל וַיֹּאמֶר הֲתַחַת אֲנֹכִי אֲשֶׁר נָטַע מִמֶּךָּ פְרִי בְטָן". רבותינו במדרש רבה השוו את תגובת יעקב למצוקת רחל לתגובת אברהם על מצוקת שרה: " ויחר אף יעקב ברחל - רבנן דרומאה בשם ר' אלכסנדר בשם ר' יוחנן אמר: "החכם יענה דעת רוח" - זה אברהם, וישמע אברם לקול שרי; "וימלא קדים בטנו" - זה יעקב, ויחר אף יעקב ברחל ויאמר וגו'. אמר לו הקב"ה: "כך עונים את המעיקות? חייך שבניך עתידים לעמוד לפני בנה". אומר יעקב, ממך נטע ולא ממני.

והדבר קשה, היתכן שיעקב אבינו יענה כך לאשתו? הרי כבר ראינו גם אצל אליהו וגם אצל אלישע שהתפללו לפרי בטן עבור נשים אחרות ולא נשותיהם ואף החיו את ילדיהן. אם כן, למה כועס יעקב על רחל אשתו ומה גורם לו לתגובה כזו?

עוד נשאל, שכאשר מגיע יעקב לחרן מספר המדרש, שהיה לבן אומר לבני המקום, מרגע שיעקב הגיע המים עולים לקראתנו ואין עוד צורך להתאמץ. כך אומר גם הזוהר, שמהרגע שישב יעקב על הבאר ועלו המים לקראתו, כולם נהנו מעליית המים מאותו רגע. אומר לבן, אם יעקב יסיים שבע שנות עבודה עבור רחל, הוא יישא אותה וילך ואנחנו נחזור לעבוד קשה עבור המים. סיפר להם על הרעיון להחליף את רחל בלאה וכך יישאר עוד שבע שנים. ביקש יעקב שלא יאמרו דבר ליעקב וכיוון שלא האמין להם, ביקש מהם להביא משכון וכך עשו.

לבן פדה את המשכון וקנה בכסף אוכל ושתיה ועשה משתה וַיִּצְאֹסֶף לָבֶן אֶת כָּל אֲנָשֵׁי הַמִּקוֹם וַיַּעַשׂ מִשְׁתֵּהוּ. והיו מרקדים אנשי העיר לפני יעקב ומשמחים אותו ביום חתונתו. התפלא יעקב עבור מה עושים כך לכבודו, אמרו לו: אנחנו מחזירים לך על החסד שעשית עמנו, שעולים המים לקראתנו. והיו מנסים לרמוז לו ואומרים אליה אליה (רמזו על שם לאה, כיוון שלא יכלו לגלות) ויעקב לא שם לב לזאת. בזמן החופה, כיבו את הנרות והחליפו את רחל בלאה. כל הלילה היה יעקב קורא לרחל והיתה עונה לאה, אני רחל והנה בבוקר הנה היא לאה! אמר לה יעקב, את רמאית כמו אבא שלך בדיוק, כל הלילה אני קורא רחל ואת עונה לי! אמרה לו לאה, וכי יש בית ספר ללא תלמידים? וכי אתה לא עשית כך? ששאל אותך אביך אם אתה עשו וענית שכן.

נראה שבעבור הרמאות של לאה, היתה שנואה על יעקב. אומר הילקוט שמעוני: לא שנואה היתה והכל מדברים עליה ואומרים אין חיצוניותה כפנימיותה. היא נראית צדיקה אבל היא נוכלת שהרי אם היתה צדיקה לא היתה מרמה את יעקב. כיוון שראה אותה יעקב מרמה, נתן דעתו לגרשה וכיוון שפקדה הקב"ה, אמר יעקב: אמן של אלו אני מגרש! הקב"ה ראה ששנואה לאה ופתח את רחמה שבזכות הילדים לא יגרש אותה יעקב.

נשאלת השאלה, כיצד עושה לאה מעשה רמאות שכזה? הרי וודאי שצדיקה היתה. עוד נתמה, הרי מעשה זה לא היה יכול לצאת לפועל ללא סיוע של רחל שמסרה ללאה את הסימנים.

אומר המדרש רבה באיכה: כאשר נחרב הבית אמר הקב"ה לירמיה הנביא, דומה אני לאדם שהכניס את בנו לחופה ומת בזמן החופה ורצה להגלותם. עמד אברהם לפניו ואמר, אני עקדתי את בני, לא תרחם על בני? ולא עזר. בא יצחק ואמר, אני נעקדתי בהסכמה על הציווי שלך, לא תרחם על ישראל! ולא עזר. אמר יעקב, עשרים שנה אצל לבן וצרת עשו ומסרתני נפש עבורך, לא תרחם עליהם? ולא עזר. יצאה בת קול ואמרה, גזירה היא מלפני, קבלוה. קפצה רחל והזכירה כיצד ויתרה ומסרה את הסימנים לאחותה שלא תתבייש, שנכנסה תחת המיטה ודיברה במקומה שלא יכיר יעקב קולה. אמרה רחל, אני גמלתי וחסד ולא קינתי לצרתי ואתה מלך רחמן, מפני מה תקנא בעבודת כוכבים שאין בה ממש? התגלגלו רחמי ואמר, בעבורך מחזיר אני אותם למקומם, "מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה כי יש שכר לפעולתך".

כאן יש פלא עצום, ראינו מעשה רמאות שבצידו שכר גדול, כיצד יתכן?

נראה שאצל בועז כתוב: "וַיֹּאמְרוּ כָּל הָעָם אֲשֶׁר בְּשַׁעַר הַחֲקִינִים עֲדִים יִתֵּן יְהוָה אֶת הַאִשָּׁה הַבָּאָה אֵל בֵּיתְךָ וּבְלֵאָה אֲשֶׁר בְּנִי שִׁתִּיחַ אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל". וודאי שאימהות אלו הניחו יסודות לעם ישראל ולכן בהם מברכים את בועז. אם כן, הם רמאיות או לא? וודאי שלא, הם בנו את בית ישראל והניחו יסודות רק שעלינו להבין מה חבוי כאן.

אומר **התנא באבות**: "הוי עז כנמר, וקל כנשר, ורץ כצבי, וגיבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים". מאידך אנו יודעים שמידת העזות היא שלילית מאוד שהרי אומרים: "עז פנים לנהינם". אלא, פעמים שעזות יכולה להביא את האדם למקום גבוה. אם ביישו את האדם על עבודת השם שלו, חלילה שיחזור לאחור. אלא יעורר את מידת עזות הקדושה ויראה את רצון השם בלבד מול עיניו. בכדי שיזכה אדם לעבודת השם אמיתית, הוא חייב לדעת שפעמים הוא יקבל בזיוון על כך ועליו לשמוע בזיוונו, יבוש וישתוק! רק בדרך זו יצליח להתקדם בעבודת השם שלו.

הגמרא אומרת ועיני לאה רכות, כיוון שידעה שחלקה עם עשו, שהרי הגדול לגדולה והקטן לקטנה ולא יכלה לקבל זאת והיתה לאה מתפללת ובוכה שלא ליפול בחלקו של עשו וזכתה ביעקב. אך לאחר מעשה המרמה, הפכה לאה לשיחת היום וידעה לאה שישנא אותה יעקב על מעשה זה. לאה עושה חישוב פשוט, מצד אחד לקבל בזיוונת וייסורים, אבל מאידך יהיה לה חלק בהקמת עם ישראל ועל דעת כן, הסכימה לקבל את הביזיונות והייסורים באהבה וזו עזות דקדושה של לאה.

כך מצאנו גם אצל תמר כלת יהודה שכתוב שלא הכיר אותה יהודה כי כיסתה פניה. תמר היתה כ"כ צנועה עד שמעולם לא ראה אותה יהודה שהיה חמיה והיא בביתו. אומרת התורה: ותלך ותשב בפתח עיניים, זה מקום בו העיניים שולטות בו. נדמיין איזה ייסורי נפש היו לתמר במקום זה. אחת כ"כ קדושה וצנועה פתאום נמצאת במקום כזה, אין לה שייכות לדבר כלל. וודאי אם היו שואלים אותה מה היא מעדיפה, להישרף בכבשן האש או לשבת שם, היתה בוחרת להישרף ורק לא להיות שם. אבל תמר יושבת שם וסובלת בשקט בכדי לזכות להעמיד שושלת מלכים ומהם מלך המשיח. תמר שאבה כוחות לדבר כי עשתה הכל לכבוד השם ולזכות להקים מלכים מיהודה.

כל האבות הקדושים השתמשו בעזות הקדושה, כי מי שרוצה להתקרב להשם חייב עזות דקדושה.

נראה מה הקריבה לאה לפי שמות הילדים. הילד הראשון כתוב: "ותהר לָאָה וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ רְאוּבֵן כִּי רָאָה יְהוָה עֵנָי כִּי עָשָׂה לִּי אֵשֶׁת" - אומר, רואה השם את עיני על כך שבעלי אינו אוהב אותי. אומר הרב הירש, דבר זה מורה על הריחוק בין יעקב ולאה שאומרת אולי עכשיו יאהב אותי אישי.

בבן השני כתוב: "ותהר עוד וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ שִׁמְעוֹן כִּי שָׁמַע יְהוָה כִּי שָׁנוּאָה אֶגְלֵי וַיִּתֵּן לִי גַם אֶת זֶה וַתִּקְרָא שְׁמוֹ שִׁמְעוֹן" - יעקב חי עם אישה שהוא שונא, ונדמיין כמה קשה ללאה.

בבן השלישי כתוב: "ותהר עוד וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ לֵוִי וְיָהוָה אֵלֵי כִּי לָלַחְתִּי לוֹ שְׁלֹשָׁה בָּנִים עַל בֶּן קְרָא שְׁמוֹ לֵוִי". אומר הרב הירש, בלידת הבן השלישי, חשה לאה שחוסר השוויון נמחק לגמרי והביעה בטחונה שמעתה יחסיה עם בעלה יהיו טובים וטהורים ואמרה ילווה אלי אישי. לווה ומלווה מראים את הקשר הקרוב שביניהם שכל אחד רואה עצמו כלווה כלפי השני וחייב לו וזה מסביר למה קרא יעקב שמו לוי. כי אם לאה היתה קוראת בשם זה, יהיה זה עזות מצידה, אבל כאשר יעקב נותן את השם, היתה זו הודאה מתוקה ביותר. לאה נכנסת בעובי הקורה עם עזות דקדושה במטרה אחת, להקים את עם ישראל וזוכה לשישה שבטים ממנה.

נבין כעת כיצד רחל פעלה כפי שתיארנו. מובא בתיקוני הזוהר, מחלוקת לשם שמיים אלו רחל ולאה. שכל אחת באה להתחבר בבעלה. לאה אומרת אם יעקב לוקח את רחל, אני לעשו ורחל אומרת אם יעקב לוקח את לאה, אני לעשו. בשביל זה נתן שתייהן ליעקב, שלא יתחברו עם הרשע.

אנו רואים בפירושו, שלפי הזוהר חששה רחל ליפול בחלקו של עשו ומהיכן מביא זאת הזוהר? ממילא על לאה שחששה ליפול בחלקו של עשו, כבר אמרה הגמרא, שחששה שהגדול לגדולה והקטן לקטנה ועשיו הוא הבכור. אבל לא שמענו על חשש של רחל ומה שתחושו ליפול אצל עשו?

אומר ר' לוי **מברדיצ'וב**: בכלל הוא שצריך אדם לעבוד את השם לא בשביל לקבל שכר כלל וימסור עצמו הן חלקו בעולם הזה והן בעולם הבא בכדי לעשות רצון הבורא (כמו אהרון שהקריב עצמו בעולם הזה והבא במעשה העגל) כמו שמצאנו ברחל שעשתה מצווה למסור הסימנים ללאה, אף על פי שלא יישא אותה יעקב ותעלה בגורל עשו ונמצאת מאבדת חלקה בעולם הזה ובעולם הבא בכדי לעשות רצון הבורא יתברך.

נראה מה היה עם רחל בערב החופה, אומר **התנחומא**: עושה משפט לעשוקים- זו רחל שהיתה עשוקה, שהושיבה אביה באפריין (ערב החופה לקחו אותה לסלון כלות וצילומים ואולי אפילו כיסה יעקב את פניה בהינומה) וכיבה האורות והכניס את לאה והוציא את רחל. יש עושק גדול מזה?

האמונה של האימהות בהשם גדולה כ"כ, הם ידעו לחיות את האמירה: "כל מאן דעביד רחמנא לטב עביד". מצד אחד יש את הרצון של רחל ויעקב להינשא ומאידך יש את רצון השם שתיכנס לאה לחופה (נכון שלבן הוא הפועל, אבל מבינה רחל שהשם גרם לזה). אומרת רחל, אני יכולה לצעוק כשמוציאים אותי מהחופה וע"י כל לשפוך את דם אחותי. מאידך, יעקב קנה את הבכורה וקיבל את הברכות ואפשר שהנבואה שגדול לגדולה התהפכה ויעקב עכשיו הגדול ומקבל את הגדולה ולי נשאר הקטן (עשו) לקטנה.

רחל מביאה שזה רצון השם ואומרת, מוטב יצטער יעקב ויתקיים רצון השם. איזה רצון? שמוטב לאדם שישליך עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חברו. ממש בגדר של ייהרג ובל יעבור. רחל מבינה שאם היא מדברת, זה בגדר רצח! היא מוכנה לוותר ולאבד חלקה בעולם הזה ובעולם הבא וע"י כך זכתה לטענה נצחית יותר מכל האבות ונמצא שהמעשה הזה של ההקרבה, הכריעה את הכף.

מכאן נבין מה שברכו את בועז שתהיה אשתו כרחל וכלאה שבנו את בית ישראל. אז לאה עושה מעשה גדול והיא הבכורה ועדיין מקדימים את רחל ללאה, כי במעשה שלה מוכנה לאבד שני עולמות על רצון השם.

נחזור ליעקב, שאלנו כיצד השיב כך את רחל. ועוד נחזק שהרי אפילו אצל לבן שרימה את יעקב במשך שנים לא כתוב וייחר אפו בלבן, אבל על רחל שמבקשת לדים, וייחר אפו.

אומר **הרמב"ן**: "ועל דרך הפשט אמרה רחל ליעקב שייתן לה בנים ובאמת דעתה לאמר שיתפלל עליה אבל שיתפלל עליה עד שייתן לה בנים ואם אין שתמית עצמה בצער, רחל דיברה שלא כהוגן בקנאתה וחשבה כי באהבתו אותה יתענה יעקב וילבש שק ואפר ויתפלל עד שיהיו לה בנים כדי שלא תמות בצערה וייחר אף יעקב שאין תפלת הצדיקים בידם שתשמע ותענה על כל פנים ובעבור שדברה דרך געוגעי הנשים האהובות להפחידו במיתתה חרה אפו ולכן אמר לה שאינו במקום אלהים שיפקוד העקרות על כל פנים ואינו חושש בדבר כי ממנה נמנע פרי הבטן ולא ממנו וזה לייסר אותה ולהכלימה והנה הצדקת בראותה שלא תוכל להסתמך על תפלת יעקב, שבה להתפלל על עצמה אל שומע צעקה וזהו וישמע אליה אלהים".

אם כן, וודאי שיעקב מתפלל ועושה כל שביכולתו למען רחל, אבל לרחל הוא נותן הרגשה אחרת בכדי לעורר אותה לתפילה. אומר לו הקב"ה, כל עונים את המועקות! לא אמר למה אינך מתפללת. אבל על הצער שנגרם לרחל, אמר לו חייך שבניך נתונים תחת בנה. ליעקב כוונה טובה והוא מצליח לעורר את רחל והיא זוכה לשני בנים, אבל על הדרך נענש שיהיו בניו תחת בנה.

לאחר פטירת יעקב האחים הקדושים פחדו שיוסף יתנקם בהם ואמרו "אביך יצווה לפני מותו" - תמחל. השיב יוסף, אל תראו **כי התחת אלוקים אני**. אלו אותם מילים של יעקב לרחל. פירוש הדברים, יעקב רואה בצער רחל וכאילו מתעל מצערה, אבל בתשובתו שאמר ממנה ולא ממני, הרג את רחל. מה עשה השם? קיבץ את האחים יחד בני השפחות והאימהות. וכמו שיעקב ייסר את רחל והביאה לתפילה, כך בניו סבלו הרבה על האיחוד והכל מתשובת יעקב. כמובן שיעקב עושה כאן מהלך אמיתי שתזכה רחל לילדים, אבל הקב"ה אינו מסכים עם הדרך.

ראינו בפרשה יסודות רבים להתנהגות האדם ועבודת השם שלו, כיצד עלינו לראות את השם תמיד לנגד עינינו, עד שיהיה אדם מוכן לאבד עולם הזה ואפילו עולם הבא לכבוד השם. היה אומר ר' **אלימלך מליז'נסק**: כאשר ישפטו אותי ויגידו לי ללכת לגהינם, אני ארוץ כי זה רצון הבורא.

אבותינו ואמותנו היו במדרגות כ"כ נשגבות ורחוקות מאיתנו, אבל עצם היותם שם, הם השאירו לנו יסודות להמשך. הלוואי שנזכה לעזות דקדושה, נבין את עומק עבודת השם ולא נוותר על אף מצווה או לימוד.